

Aktuelt

DEN 16. INTERNATIONALE ORNITHOLOGISKE KONGRES

I disse kvindedebattider kan det måske have interesse at konstatere, at det traditionelle han-hun mønster nu også i fugleverdenen bliver antastet. I hvert fald var sessionen »Cooperative Breeding« (fælles ynglen — d.v.s. at flere fugle end de normale to deltager i ynglecycklus) en af de største og bedst besøgte ved den i august 1974 afholdte kongres.

Kongressen fandt sted i Australiens hovedstad, Canberra, og det var første gang en af disse kongresser, der holdes med fire års mellemrum, blev afholdt på den sydlige halvkugle. Selv om Australien ligger langt fra Nordamerika og Europa, var antallet af kongresdeltagere ikke meget lavere end sædvanligt, idet især australiere, new zealændere og amerikanere dominerede, mens europæerne var fåtallige.

Det har længe været kendt, at hos de sydamerikanske gøge (Ani's) har flere par fælles rede, som de alle lægger æg i. Fordelen ved dette arrangement synes, ifølge et af foredragene ved denne session, at være at der bliver færre reder pr. arealenhed, hvilket mindsker risikoen for predation på disse ret udsatte reder, der findes på jorden blandt rør. Man kunne tænke sig problemet løst ved at én han havde flere hunner, men det arrangement ville give for få voksne fugle til at skaffe føde til ungerne i reden. Ikke alle voksne fugle bidrager lige meget til det fælles arbejde, og her var der en ejendommelig kønsforskel, idet det blandt hannerne var de dominerende, der bestilte mest, mens blandt hunnerne bestilte de dominerende mindst (enhver mulig lighed med mennesket er aldeles utilsigtet!).

Andre arter, hvor Cooperative breeding forekommer, er en sultanshøne, en biæder, den australske latterfugl, en tornskade, en honningæder, en spætte, tre bablerarter (timaliider), den australske apostelfugl, en afrikansk væver, en skovskade og Halemejsen. Hos en del af disse arter kan gruppen opfattes som bestående af et par + hjælpere, hvor de sidste overvejende er yngre fugle, delvis parrets egne fra tidligere sæsoner. (Det kan være et tilfælde, men det forekom mig, at de bedste indlæg i denne session kom fra

nogle unge, selvbevidste, kvindelige ornithologer!).

En tysk ornitholog undersøger for tiden papegøjers (Jako) evne til at lære at tale. Det viser sig, at de ikke blot efterligner ord, fløjt o.s.v. i en bestemt rækkefølge, men at de også er i stand til at kombinere ordene på nye måder. Han mente dog ikke, at det betød, at fuglene »forstod« ordenes betydning, men snarere at papegøjerne lagde vægt på ordenes »lydbilleder«, at de f.eks. skiftede et ord ud med et andet, der lignede det lydæssigt.

Kongressen gav et klart indtryk af, at australierne på mange felter er meget langt fremme i ornithologien, til dels i samarbejde med amerikanerne. Australierne er f.eks. førende indenfor studiet af fjerkeratin, og man er nu nået langt i retning af at kende den molekylære opbygning af de proteiner, der danner fjerene, ligesom man er godt i gang med at studere variationerne i proteinerne fra den ene slags fjerdel til den anden, og fra den ene fuglegruppe til den anden; det sidste vil måske kunne udnyttes systematisk.

Det tema, der nok var kongressens væsentligste, var oprindelsen og systematikken af den australske fuglefauna. I den australske region (Australien + Ny Guinea) findes en lang række familier, der udelukkende forekommer her. Man har tidligere antaget, at mange af disse familier er efterkommere af asiatiske arter, der »hoppende« fra ø til ø nåede Australien, og derefter ændrede sig til de arter vi ser i dag. Efter at det i de seneste år er blevet klart, at Sydamerika, Afrika, Sydpolen og Australien for 100 - 150 millioner år siden hang sammen (som Gondwanaland), må man nu regne med, at en del af Australiens fuglefauna er efterkommere af Gondwanalands oprindelige fuglefauna, arter som er fulgt med under kontinenternes lange vandringer væk fra hinanden. For Australiens vedkommende synes vandringen at have været den, at Australien sammen med Sydpolen først bevægede sig mod sydøst fra en oprindelig position ved Afrika. Derefter blev Sydpolen skilt fra, og Australien vandrede langsomt mod nord, nærmere til Asien. Blandt de grupper man regner med fulgte med under denne lange vandring er strudsefuglene og flamingoerne. Af strudsfuglene findes i dag i Australien Emuen og Kasuaren, som altså er oprindelige slægtninge til den afrikanske Struds og den sydamerikanske Nandu, og man regner med, at deres fælles stamformer har kunnet flyve. Flamingoer mangler i Australiens fuglefauna i dag, men fossile konogler viser, at de har været der.

De ældste fuglerester fra Australien er i øvrigt nogle 110 - 130 millioner år gamle fjer-aftryk. Man kan ikke se, hvilke arter de stammer fra, men de viser i hvert fald, at fuglene har en meget lang historie i Australien.

Det ser ud som om (proteinanalyse), at Lyrehalerne og Løvhyttefuglene er nært beslægtede, og at de begge hører til en stor naturlig gruppe, yderligere omfattende familierne: paradisfugle, kragefugle, piroler, larveædere, Grallinidae og Cracticidae. Denne gruppe nedstammer muligvis fra en kragefuglelignende type, men om denne er kommet til Australien fra Asien eller fulgt med fra Gondwanaland, må foreløbig stå hen. Også for andre specielt australske slægter og familier antager man nu, at de kan samles i nogle forholdsvis få naturlige grupper. Man antager altså, at Australiens varierede fauna i dag skyldes udvikling fra nogle få grundtyper, som har kunnet spalte sig ud i mange former p.g.a. mangelen på konkurrerende arter, på samme måde som pungdyrene har kunnet spalte ud i mange former på grund af mangelen på egentlige (placentale) pattedyr. Som et eksempel blev papegøjerne nævnt. De udfylder i dag i Australien økologiske nicher, som andre steder i verden optages af vævere, værlinger, trupialer, bulbuler, skægfugle, diverse nektarædende former samt spætter.

De danske bidrag til kongressen var om informationsmængden i fuglesang (Poul Bondesen), om strukturfarver i fjer (Jan Dyck) og om udviklingen af landfugle på øer (Finn Salomonsen). Endvidere deltog Carl Weismann.

JD.

TO DISPUTATSER OM FUGLE

Det er ikke hver dag en dansk doktordisputats om fugle bliver til, men i den forløbne vinter er der sket det usædvanlige, at to disputater er blevet forsvaret for den filosofiske doktorgrad ved Århus resp. Københavns Universitet.

Den 15. januar forsvarede dette tidsskrifts tidligere redaktør, Anders Holm Joensen, sin disputats »Waterfowl Populations in Denmark 1965 - 1973«. Officielle opponenter var professor, dr. phil. H.M. Thamdrup og dr. phil. Finn Salomonsen, og DOF's formand, Lorenz Ferdinand, opponerede ex auditorio. Afhandlingen er blevet til på Vildtbiologisk Station, Kalø, som gennem alle disse år har foranstaltet optællinger af ikke-ynglende

andefugle i de danske farvande og søområder. Undersøgelserne har hele tiden været ledet af Holm Joensen, der altså hermed fremlægger resultatet af en af de største fugleoptyællinger, der nogen sinde har fundet sted i Danmark. Mange danske amatørornithologer har deltaget i de grundlæggende optællinger.

Disputatsen vil blive anmeldt i næste nummer af tidsskriftet.

Den 27. februar forsvarede lektor Jon Fjeldså sin disputats om Den Nordiske Lappedykker. Officielle opponenter var dr. phil. Holger Poulsen og dr. phil. F.W. Bræstrup; ingen opponerede ex auditorio.

Afhandlingen, som består af fem artikler udgivet i diverse tidsskrifter gennem de seneste par år, er blevet til efter mangeårige feltstudier af arten på ynglepladser i Norge, Island og Finland, og den behandler adskillige sider af artens liv, f.eks. adfærd, populationsdynamik, systematik m.v. Artiklerne er illustreret med forfatterens egne, fremragende tegninger.

Fra at være en af de mindre kendte lappedykkere, må Nordisk Lappedykker nu siges at være en af de allerbedst kendte og beskrevne arter.

En anmeldelse af disputatsen findes bagest i nærværende hæfte.

BPN.

Meddelelse fra De Europæiske Fællesskaber.

KOMMISSIONENS HENSTILLING af 20. december 1974 til medlemsstaterne om beskyttelse af fugle og deres naturlige omgivelser.

1. Handlingsprogrammet for De europæiske Fællesskaber på miljøområder, der godkendtes den 22. november 1973 af Rådet, fastsætter i afsnit II, kapitel 1, forskellige aktioner til bevarelse af det naturlige miljø. I stk. f i dette kapitel fastsættes der i særdeleshed en speciel aktion til beskyttelse af fugle og visse andre dyrearter.
2. De vigtigste konklusioner fra en undersøgelse af de forskellige aspekter ved beskyttelse af fugle, der blev udført for Kommissionen af »Zoologische Gesellschaft von 1858« i Frankfurt am Main med pro-

fessor Dr. Bernhard Grzimek som ansvarlig leder og i forbindelse med de vigtigste interesserede internationale organisationer, kan kort beskrives således:

- a) Af de 408 fuglearter, der lever vildt i Fællesskabet, udviser 125 et stigende antal, mens 221 arter viser tilbagegang, i adskillige tilfælde en meget hurtig tilbagegang.

Antallet af uddøde arter i de seneste årtier er forskelligt i de forskellige medlemsstater: for eksempel 32 i Italien, 17 i Tyskland, 6 i Belgien. For Fællesskabet som helhed ligger antallet af arter, der er ved at uddø, på 58. De tilsvarende tal for medlemsstaterne taget hver for sig ligger i visse tilfælde betydeligt højere.

- b) de vigtigste grunde til den alt for store dødelighed hos de fuglearter, der er i tilbagegang, er:

- En for intensiv fangst fra menneskets side (jagt, netfangst, osv.) i visse medlemsstater og i flertallet af de berørte tredjelande;
- tab af naturlige omgivelser som følge af visse by- og agnsplanlægningsarbejder (dræning, ubetænksomme jordsammenlægninger, bymæssige bebyggelser, områder, der overgives til turisme osv.);
- forgiftning af deres føde og forurening af deres miljø.

- c) På grund af den betydningsfulde rolle, som fuglene spiller i opretholdelsen af den økologiske balance, påvirkes det naturlige miljøes kvalitet alvorligt af den for store dødelighed hos omkring halvdelen af de oprindelige fuglearter i Europa. Dette forhold er i øvrigt ikke kun gældende i de lande, hvor fuglene ikke sikres en tilstrækkelig beskyttelse, men berører ligeledes de andre landes områder, navnlig dem, der befinder sig i trækfuglenes gennemflyvningsområder. Det drejer sig derfor om et typisk, overstatsligt og internationalt miljøproblem, som foranstaltninger truffet isoleret på det nationale plan ikke kan afhjælpes.

- d) Ud over de ødelæggende virkninger på den økologiske balance har den alt for

store dødelighed hos omkring halvdelen af fuglearterne ligeledes ikke ubetydelige negative konsekvenser for visse økonomiske sektorer — særlig landbruget og turismen — såvel som for adskillige videnskabelige områder (ornitologi, etologi, biologi, økologi, sociologi, osv.). De negative konsekvenser, som en rimelig begrænsning af fuglefangsten ville medføre for nogle økonomiske sektorer (navnlig våben- og jagtammunitionsindustri og -handel), bør derimod ikke overvurderes.

- e) Fuglene udgør et betydningsfuldt element i livskvaliteterne, således som disse opfattes af betydelige dele af de europæiske folk, og repræsenterer den vigtigste kontakt med naturen for et stort antal mennesker, navnlig byboer. Den offentlige mening betragter i stadig højere grad trækfugle som en fælles arv og ikke som det lands eksklusive ejendom, hvor de på et givet tidspunkt befinder sig.

3. Beskyttelse af fugle og visse arter inden for den vilde flora og fauna kunne allerede være stærkt forbedret, hvis alle medlemsstaterne overholdt den internationale konvention om beskyttelse af fugle, der blev vedtaget i Paris i oktober 1950, og konventionen om bevarelse af fugtige områder af international betydning særlig som naturlige omgivelser for vandfugle, der blev vedtaget i Ramsar i februar 1971.

4. Den internationale konvention om beskyttelse af fugle, der blev vedtaget i 1950 i Paris, afløser og forbedrer konventionen om beskyttelse af fugle, der er nyttige for landbruget, der blev indgået i 1902, ligeledes i Paris af 12 europæiske stater. I modsætning til konventionen af 1902 er motiverne bag 1950-konventionen overvejende af økologisk art, skønt artikel 5 indfører et etisk argument gennem forbudet mod at påføre fuglene unyttige lidelser. Denne konvention omhandler uden undtagelse alle vildtlevende fugle. Hensigten er navnlig at sikre en kraftig beskyttelse af alle arterne i yngre- og træktiden. De arter, der er ved at uddø, eller som har særlig interesse, beskyttes hele året. Der kan gøres undtagelser for de tilsluttede stater fra bestemmelserne i denne konvention, såfremt visse arter på grund af et for stort antal skulle være skadelige for landbruget.

Denne konvention har været i kraft siden den 17. januar 1963.

5. Konventionen om fugtige områder af international betydning, særlig som naturlige omgivelser for vandfugle, blev vedtaget den 2. februar 1971 af en international konference, der var indkaldt i Ramsar af den iranske regering. Den træder i kraft, så snart syv stater har tiltrådt den. Ud over Det forenede Kongerige har fire stater, det vil sige Finland, Iran, Schweiz og Sovjetunionen, allerede deponeret deres ratifikationsdokumenter.

Denne konvention betragtes i almindelighed som overmåde vigtig for bevarelsen af den økologiske balance og et uerstatteligt naturmiljø; dens betydning ligger langt over blot og bar beskyttelse af vandfugles naturlige omgivelser.

6. Kommissionen, der ønsker at bidrage til beskyttelse og forbedring af miljøet, og som forbeholder sig ret til senere at forelægge Rådet eventuelle forslag, henstiller til medlemsstaterne, at de, for så vidt de endnu ikke skulle have gjort det, så hurtigt som muligt tiltræder de to ovennævnte konventioner.

Udfærdiget i Bruxelles, den 20. december 1974.

På Kommissionens vegne

Francois-Xavier ORTOLI

Formand

ANMELDELSER

- I. Fjeldså, J., 1973 a: Distribution and geographical variation of the horned grebe, *Podiceps auritus* (Linnaeus, 1758). — *Ornis Scand.* 4: 55-86.
- II. Fjeldså, J., 1973 b: Feeding and habitat selection of the horned grebe, *Podiceps auritus* (Aves) in the breeding season. — *Vidensk. Meddr. dansk naturh. Foren.* 136: 57-95.
- III. Fjeldså, J., 1973 c: Territory and the regulation of population density and recruitment in the horned grebe, *Podiceps auritus arcticus* (Boje, 1822). — *ibid.* 136: 117-189.
- IV. Fjeldså, J., 1973 d: Antagonistic and heterosexual behaviour of the horned grebe, *Podiceps auritus*. — *Sterna* 12: 161-217.
- V. Fjeldså, J., 1974 Studier over den nordiske lappedykker, *Podiceps auritus* (Linnaeus 1758), forekomst, forhold til sine omgivelser og sociale adfærd. Universitetets Zoologiske Museum — København.

Som bekendt er en betydelig del af hvad man generelt ved om fugle, deres levevis og deres tilpasninger til omverdenen, bragt for dagen ved et intensivt studium af et lille antal arter: Broget Fluesnapper, Amerikansk Sangspurv, Musvit og enkelte andre. Dr. Fjeldså har indført den Nordiske Lappedykker i denne eksklusive klub.

Det afsluttende på dansk skrevne hefte (V) er dels en oversigt over afhandlingernes indhold, dels på visse punkter en afrunding af diskussionen i II og III, som er skrevet i omvendt orden. II er af rent tilfældige grunde kommet til at stå først i samme tidsskriftbind.

Under affattelsen af III havde forf. endnu ikke nået den endelige — og sikkert rigtige — opfattelse af samspillet mellem arv og tillæring under redestedsvalget i den pågældende races meget specielle miljø — særligt i Mývatn.

Da en videnskabelig konklusions sandhedstilnærmelse kan måles ved dens modstandskraft over for kritik, er det værd at nævne, at forsøg fra anmelderens side på ved disputatshandlingen at begrunde en mere traditionel fortolkning af disse forhold, mislykkedes totalt.

Undersøgelsen er fortrinsvis udført i Nordnorge og i Island blandt populationer som — i forbindelse med en mindre og måske midlertidig skotsk bestand — kan betragtes som en særlig race med en speciel økologi, idet den lever under subarktiske forhold og til gengæld uden at være udsat for konkurrence fra andre lappedykkerarters side. I afhandlingen (I) argumenteres for at adskille disse bestande som *pod-*